

Jan Kluza, asesor sądowy w Sądzie Rejonowym w Kielcach, absolwent studiów doktoranckich w Katedrze Postępowania Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autor publikacji z zakresu prawa karnego i postępowania karnego m.in. w: „Prokuraturze i Prawie”, „Zeszytach Prawniczych”, „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”, „Przeglądzie Prawa Konstytucyjnego”, „Nowej Kodyfikacji Prawa Karnego”; ORCID: 0000-0002-0929-6093.

ARTYKUŁY

Możliwość wprowadzenia
instytucji sądów pokoju
w świetle przedstawionych
projektów ustaw
o sądach pokoju

Jan Kluza

1. Wstęp

Od dłuższego czasu w debacie politycznej mówiło się o wprowadzeniu do polskiego wymiaru sprawiedliwości instytucji sądów pokoju, wzorowanych na rozwiązaniach anglosaskich, które miałyby wzmocnić czynnik społeczny w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Również organizacje pozarządowe wyrażały postulaty wprowadzenia sądów pokoju¹. Źródło tego zapatrywania stanowi art. 182 Konstytucji², który mówi, że udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości określa ustawa. Rozwinięciem tego jest art. 4 § 1 ustawy – prawo o ustroju sądów powszechnych, który przewiduje, że w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości obywatele biorą udział przez uczestnictwo ławników w rozpoznawaniu spraw przed sądami w pierwszej instancji, chyba że ustawy stanowią inaczej. Urzeczywistnieniem dotychczasowej debaty w tym przedmiocie są złożone w Sejmie trzy projekty ustaw o sądach pokoju, w tym dwa poselskie oraz jeden prezydencki. Projekty te dokonują swoistej rewolucji w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości i z oczywistych względów wymagają bliższego przedstawienia. Co istotne, projekty te nie przewidują konieczności zmiany Konstytucji w tym zakresie. Wprowadzenie sądów pokoju *per se* nie jest rozwiązaniem, które z góry należy przekreślić – w sposób istotny mogłyby odciążyć sędziów sądów powszechnych w sprawach mniejszej wagi, które w dużej części nie powinny w ogóle trafiać do sądów. W tym celu poddane analizie zostaną poszczególne projekty ustaw z punktu widzenia zgodności z Konstytucją ich rozwiązań i przydatności.

1 Zob. Fundacja Court Watch, B. Pilitowski, *Jak zwiększyć udział obywateli w polskim wymiarze sprawiedliwości?*, Warszawa 2020, s. 12.

2 Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.); dalej: Konstytucja.

2. Przegląd projektów ustaw dotyczących sądów pokoju

2.1. Poselski projekt ustawy o sądach pokoju przedstawiony przez Polskie Stronnictwo Ludowe

Pierwszym projektem ustawy dotyczącym wprowadzenia sądów pokoju był projekt ustawy o sądach pokoju oraz o zmianie innych ustaw³ przedstawiony przez posłów Klubu Parlamentarnego Koalicja Polska – PSL, UED, Konserwatyści.

Główne założenie tego projektu to stworzenie sądów pokoju, których siedzibą byłby sąd rejonowy dla jednego powiatu, miasta na prawach powiatu i dzielnicy m.st. Warszawy. Jeden sędzia pokoju przydałby na 40 tys. mieszkańców (art. 1 § 1–3 projektu ustawy). Projekt przewiduje, że wynagrodzenie sędziego pokoju odpowiada co do wysokości wynagrodzeniu sędziego sądu rejonowego, a sposób jego ustalania jest analogiczny jak w przypadku wynagrodzenia sędziowskiego określonego w art. 91 u.s.p. W uzasadnieniu projektu podniesiono, że ewentualne różnicowanie wynagrodzenia sędziego pokoju i sędziego sądu rejonowego „nie mieści się w założeniach przyjętej konstrukcji”⁴. Zważywszy na bardzo okrojony zakres kognicji oraz fakt, że asesor sądowy uzyskuje 80% wynagrodzenia sędziego sądu rejonowego, proponowane rozwiązanie jest rażąco niesprawiedliwe i prowadzi do nieuzasadnionego różnicowania pozycji asesora sądowego i sędziego sądu pokoju. Zaskakujące jest także to, że projekt przewiduje, że na jednego sędziego pokoju przypada aż dwóch asystentów pokoju (art. 3 § 1 projektu), co jest niebywałe z punktu widzenia tego, że w sądach powszechnych jeden asystent przypada na kilku sędziów. W uzasadnieniu wskazano, że ma to służyć szybkości postępowań i sprawności funkcjonowania instytucji sądów pokoju⁵. Konieczność zatrudnienia dwukrotnej liczby asystentów sędziego w stosunku do liczby sędziów pokoju podważa w ogóle sens tej instytucji, którą zgodnie z projektem mają przecież pełnić osoby o wykształceniu prawniczym po zdanym egzaminie sędziowskim.

3 Zob. druk sejmowy nr 1762, Sejm IX kadencji; dalej: projekt PSL.

4 Uzasadnienie projektu ustawy, s. 33.

5 Zob. *ibidem*.

Art. 4 § 1 projektu ustawy przewiduje, że do właściwości sądów pokoju należeć będą sprawy z zakresu prawa cywilnego, karnego oraz wykroczenia. W zakresie spraw cywilnych, w § 2 tego artykułu uszczegółowiono, że będą to:

- 1) sprawy o prawa majątkowe, świadczenia, jeżeli wartość przedmiotu sporu (dalej: w.p.s.) nie przekracza 10 000 zł;
- 2) sprawy z zakresu rękojmi lub gwarancji, jeśli wartość przedmiotu umowy nie przekracza 2000 zł;
- 3) spory z powództwa najemcy lokalu mieszkalnego przeciwko wynajmującemu;
- 4) sprawy z art. 144 k.c.;
- 5) spory z czynów niedozwolonych, jeżeli w.p.s. nie przekracza 10 000 zł, a roszczenie nie jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej przez powoda;
- 6) sprawy o naruszenie posiadania, jeżeli w.p.s. nie przekracza 10 000 zł;
- 7) spory o wydanie własności i ochronę własności, jeżeli w.p.s. nie przekracza 10 000 zł.

Odnośnie do spraw karnych w art. 4 § 3 projektu przewidziano, że będą to sprawy o przestępstwa zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do roku. Na pierwszy rzut oka widać już pewną niekonsekwencję w zakresie kształtowania właściwości sądów pokoju w sprawach cywilnych – z jednej bowiem strony generalna ich właściwość została określona przez posłużenie się wartością przedmiotu sporu na kwotę 10 000 zł, podczas gdy w sprawach z zakresu rękojmi lub gwarancji z nieznanymi powodów wartość przedmiotu sporu zmniejszono aż pięciokrotnie, do poziomu jedynie 2000 zł. W przypadku spraw karnych powstaje natomiast wątpliwość, czy obejmują one również sprawy, w których wymierzona może zostać kara w oparciu na art. 37a § 1 k.k., który przewiduje, że jeżeli przestępstwo jest zagrożone tylko karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, a wymierzona za nie kara pozbawienia wolności nie byłaby surowsza od roku, sąd może zamiast tej kary orzec karę ograniczenia wolności nie niższą od 3 miesięcy albo grzywnę nie niższą od 100 stawek dziennych, jeśli równocześnie orzeka środek karny, środek kompensacyjny lub przepadek.

Kwestię powoływania sędziów pokoju reguluje rozdział III ustawy – art. 10 § 1 przewiduje wymogi odnośnie do powoływania na stanowisko sędziego pokoju, z których istotny jest wymóg ukończenia 35 lat (pkt 5), a także wy-

móg złożenia egzaminu sędziowskiego lub prokuratorskiego (pkt 6)⁶. Tym samym projekt stawia bardzo wysokie wymagania osobom ubiegającym się o stanowisko sędziego pokoju i jednocześnie przekreśla możliwość objęcia tego urzędu przez osobę nieposiadającą wykształcenia prawniczego – powyższe wymogi są praktycznie tożsame z wymogami określonymi dla stanowiska asesora sądowego (art. 106h u.s.p.) i sędziego sądu rejonowego (art. 61 u.s.p.). Wypacza to poniekąd instytucję sędziego pokoju, do której odniesiono się wszak w preambule ustawy, czyli „potrzebę realizacji w procesie orzekania uzasadnionego interesu społecznego, chcąc przybliżyć wymiar sprawiedliwości społeczeństwu”. Stawianie kandydatom wymogów, w powiązaniu z procesem wyborów, które umożliwiłyby im objęcie stanowiska asesora sądowego lub sędziego sądu powszechnego, mija się z celem tej instytucji. Proces wyboru sędziów pokoju został określony w art. 12 ust. 1–3 i art. 13 ustawy, które przewidują, że wybory sędziów pokoju odbywają się w głosowaniu pięcioprzymiotnikowym, równocześnie z wyborami do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego. Sędziowie pokoju wybierani mają być na kadencje 5-letnie, z prawem reelekcji, i powoływani są przez Prezydenta na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa (art. 12 § 4 ustawy). Zaskakujące i kompletnie niezrozumiałe rozwiązanie zawarto w art. 12 § 8 projektowanej ustawy. Zgodnie z nim w razie nieubiegania się o kolejną kadencję na stanowisku sędziego pokoju zostaje on z urzędu przeniesiony na stanowisko sędziego sądu rejonowego w sądzie, przy którym orzekał. Oznacza to, że sędzia pokoju, który w kolejnej kadencji nie miałby szansy na reelekcję, w razie zrezygnowania o ubieganie się o stanowisko, z urzędu zostaje sędzią sądu rejonowego. Podważa to w ogóle sens kadencyjności stanowiska sędziego pokoju. Po wtóre, jest to rozwiązanie w całości sprzeczne z konstytucyjną procedurą powoływania sędziów przez Prezydenta na wniosek KRS.

Istotne jest przy tym, że z przepisów przejściowych, a konkretnie z art. 21 ust. 1 ustawy, wynikać ma także zmiana w strukturze sądów powszechnych (art. 1 § 1 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych). Otóż na gruncie

6 Wymóg złożenia egzaminu nie będzie dotyczył osób zajmujących stanowisko sędziego sądu administracyjnego lub wojskowego, prokuratora przez co najmniej 5 lat, zatrudnionych w polskiej szkole wyższej, Polskiej Akademii Nauk, instytucie badawczym lub innej placówce naukowej, posiadających tytuł profesora nauk prawnych albo stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych, wykonujących zawód adwokata, radcy prawnego lub notariusza przez 5 lat, zajmujących stanowisko prezesa, wiceprezesa, radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej przez 5 lat.

proponowanych zmian w prawie ustroju sądów powszechnych sądy pokoju mają być elementem sądów powszechnych (na najniższym szczeblu), a sędzia pokoju ma być stanowiskiem, jakie zajmować może sędzia sądu powszechnego. W uzasadnieniu projektu ustawy podniesiono, że ma to na celu uniknięcie zarzutu niekonstytucyjności poprzez wyraźne stwierdzenie, że sądy pokoju są czwartym elementem sądownictwa powszechnego⁷. To samo dotyczy udziału KRS w procesie powoływania sędziów pokoju⁸. Sprowadza się to jednak do automatyzmu i iluzorycznej roli KRS w tym procesie. Z przepisów nie wynika bowiem, czy KRS mogłaby się sprzeciwić powołaniu wybranej osoby na stanowisko sędziego pokoju. Podobny udział KRS przewidziany jest w procesie mianowania asesorów sądowych, jednak tutaj KRS ma możliwość sprzeciwienia się mianowaniu egzaminowanego aplikanta Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury na stanowisko asesorskie, od której to uchwały przysługuje odwołanie do Sądu Najwyższego (art. 33a ust. 14 ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury⁹).

Ciekawe jest, że projekt nie przewiduje zmiany Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, Kodeksu postępowania karnego ani Kodeksu postępowania cywilnego, których zmiana jest rzeczą oczywistą. Ze względu na wiele kardynalnych błędów projekt ten czym prędzej powinien być odrzucony.

2.2. Poselski projekt ustawy o sądach pokoju przedstawiony przez Lewicę

Drugim poselskim projektem dotyczącym sądów pokoju był ten przedstawiony przez Klub Parlamentarny Lewicy¹⁰. W uzasadnieniu tego projektu stwierdzono, że „projektowana ustawa służy dwóm podstawowym celom. Po pierwsze, przyspieszeniu postępowań sądowych. Wychodzi ona z założenia, że powierzenie sędziom pokoju części spraw pozostających dotychczas w wyłącznej właściwości sądów rejonowych umożliwi odciążenie sądów i orzekających w nich sędziów od spraw bagatelnych. [...] Po drugie, wzmocnieniu demokratycznej legitymacji wymiaru sprawiedliwości. Projektowana ustawa zakłada poszerzenie udziału społeczeństwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. [...] Ma to sprzyjać

7 Zob. uzasadnienie projektu ustawy, s. 32.

8 Zob. *ibidem*.

9 Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 217).

10 Zob. druk sejmowy nr 1763, Sejm IX kadencji; dalej: projekt Lewicy.

zwiększeniu społecznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości, wzmocnieniu jego autorytetu i akceptacji dla wydawanych orzeczeń¹¹.

W art. 1 tego projektu przewidziano dokonanie zmian w prawie o ustroju sądów powszechnych, zakładającym m.in. że w sądach rejonowych zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują także sędziowie pokoju w zakresie określonym w Kodeksie postępowania cywilnego i Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia (projektowany art. 2 § 1b u.s.p.), a także że w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości obywatele biorą udział przez uczestnictwo ławników w rozpoznawaniu spraw przed sądami w pierwszej instancji, chyba że ustawy stanowią inaczej, oraz przez rozpoznawanie spraw przez sędziów pokoju (projektowane brzmienie art. 4 § 1 u.s.p.). W zakresie postępowania cywilnego projektowany art. 16 § 3 k.p.c. przewiduje, że „sądy pokoju orzekają po raz pierwszy w sprawach o roszczenia pieniężne, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza 20 tysięcy złotych. Sądy pokoju nie orzekają w sprawach, które są rozpoznawane w postępowaniach odrębnych. Do sądów pokoju stosuje się przepisy o sędzie pierwszej instancji”. W postępowaniu wykroczeniowym sądy pokoju mają orzekać we wszystkich sprawach po raz pierwszy, z wyłączeniem spraw wojskowych (art. 9 § 1a k.p.w.), przy czym niemożliwe będzie wydanie przez sędziego pokoju wyroku nakazowego (art. 941 k.p.w.).

Podstawę dla utworzenia sądów pokoju stanowi projektowany art. 12a u.s.p., którego § 1 przewiduje, że sądy rejonowe tworzone mają być w sądach rejonowych oraz że w sądzie pokoju orzekają sędziowie pokoju w liczbie jednego sędziego pokoju na jedną gminę, nie mniej jednak niż jeden sędzia pokoju na 30 tys. mieszkańców w danej gminie, a jeśli obszar właściwości sądu rejonowego jest mniejszy niż obszar gminy, w sądzie pokoju orzeka jeden sędzia pokoju na 30 tys. mieszkańców w danej gminie. Art. 12a § 3 u.s.p. zawiera powtórzenie wcześniej przedstawionego zakresu właściwości sądu pokojów, a mianowicie, że sąd pokoju rozpoznaje sprawy cywilne i sprawy o wykroczenia wskazane w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego i Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. *A contrario* zatem sądy pokoju nie miałyby kompetencji do orzekania w nawet w najbliższych sprawach karnych.

Projekt Lewicy przewiduje, że sądy pokoju działałyby na poziomie każdej gminy (projektowany art. 18c u.s.p.). Inaczej niż we wcześniejszej pro-

11 Uzasadnienie projektu ustawy, s. 11.

pozycji, sędziego pokoju miałyby wybierać zgromadzenie ogólne sędziów sądu rejonowego spośród kandydatów przedstawionych przez radę gminy (projektowany art. 36 § 6 pkt 3 u.s.p., art. 133b § 1 u.s.p.). Kompetencje, jakie musi posiadać sędzia pokoju, określa art. 133d § 1 u.s.p., który wymienia m.in. wymóg ukończenia wyższych studiów prawnych (pkt 3), a także posiadania co najmniej rocznego doświadczenia w stosowaniu prawa w organie władzy publicznej, w tym w szczególności na stanowisku asystenta sędziego lub referendarza sądowego, albo wykonywania zawodu adwokata, radcy prawnego, notariusza bądź zatrudnienia jako zastępcy notarialnego. Wybierany miałby on być na kadencję wynoszącą 4 lata (projektowany art. 133d § 2 u.s.p.). Kandydatów na sędziego pokoju w liczbie dwóch wybierać ma w głosowaniu tajnym rada gminy po publicznym wysłuchaniu kandydatów, na którym pytania bez limitu czasu mogą zadawać radni i mieszkańcy (art. 133e § 3 i 4 u.s.p.). Projektowane przepisy przewidują, że stosunek pracy sędziego pokoju ulega rozwiązaniu na skutek upływu kadencji (art. 133h § 2 pkt 1 u.s.p.), z czego wynika, że nie może on ponownie kandydować na stanowisko sędziego pokoju. Kwestię wynagrodzenia sędziego pokoju regulować ma art. 133k u.s.p., przewidujący, że sędziemu pokoju przysługuje wynagrodzenie miesięczne w wysokości 150% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w roku poprzednim, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Przepis przy tym nie przewiduje odmiennego sposobu podlegania ubezpieczeniom społecznym, a z faktu, że ma to być stosunek pracy, wynika, że wynagrodzenie netto sędziego pokoju miałoby być niższe od wynagrodzenia sędziego sądu rejonowego i asesora sądowego, co jest uzasadnione.

Istotne rozwiązania, z punktu widzenia konstytucyjności funkcjonowania sądów pokoju, przewidują przepisy przejściowe, które mają zmieniać przepisy proceduralne. Zgodnie bowiem z projektowanym art. 3982 k.p.c. od wyroków sądu pokoju nie przysługuje apelacja, lecz art. 3983 § 1 k.p.c. przewiduje, że od wyroku sądu pokoju oraz postanowienia lub zarządzenia kończących postępowanie w sprawie wydanych w postępowaniu przed sądem pokoju stronie przysługuje sprzeciw. Sprzeciw ma mieć charakter kasatoryjny, skutkujący zniesieniem postępowania i rozpoznaniem sprawy na nowo przez sąd pierwszej instancji (art. 3983 § 3 k.p.c.). Na postanowienia sędziego pokoju nie przysługiwają zażalenia (art. 3981 k.p.c.). Analogiczne rozwiązanie przewidziano w postępowaniu wykroczeniowym, w art. 1091 k.p.w. i art. 1093 k.p.w. W uzasadnieniu projektu wskazano, że

„takie rozwiązanie stanowi rezultat wymogów płynących z art. 182 Konstytucji. Przepis ten określa zakres sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez osoby niebędące sędziami. Wskazuje on, że mają one udział w wykonywaniu tej kompetencji, czyli współuczestniczą w nim obok innych podmiotów (sędziów). Oznacza to, że nie jest dopuszczalne powierzenie sprawowania wymiaru sprawiedliwości osobom niebędącym sędziami w całości: ani w aspekcie horyzontalnym (określone sprawy są rozstrzygane wyłącznie przez te osoby), ani w aspekcie wertykalnym (w danej instancji określone sprawy rozstrzygają tylko osoby niebędące sędziami)”¹². Interesujące rozwiązanie przewidziano w art. 5 ustawy – co do jej wejścia w życie. Otóż na gruncie tego przepisu przewidziano, że ustawa wchodzi w życie na obszarze województwa opolskiego i województwa kujawsko-pomorskiego po upływie roku od dnia ogłoszenia. W pozostałych województwach ustawa wchodzi w życie po upływie 3 lat od dnia ogłoszenia. Ma to być więc swoisty test dla wprowadzonej instytucji na obszarze dwóch najmniejszych województw.

2.3. Prezydencki projekt ustawy o sądach pokoju

Zdecydowanie najbardziej kompleksowy i rozbudowany charakter spośród przedstawionych ma projekt ustawy o sądach pokoju przedstawiony przez Prezydenta¹³, któremu towarzyszy również projekt ustawy o przepisach wprowadzających¹⁴. W myśl prezydenckiego projektu sędziowie pokoju mieliby być wybierani na 6-letnią kadencję, która byłaby wspólna (art. 2 § 1 ustawy). Sądy pokoju miałyby działać przy i być tworzone dla obszaru sądu rejonowego, a jeden sędzia pokoju miałby przypadać na 10 tys. mieszkańców (art. 3 i 4 ustawy). Sąd pokoju, w myśl przepisów wprowadzających ustawę o sądach pokoju i dokonujących zmian w szeregu ustaw, miałby być elementem sądów powszechnych (art. 1 § 1 u.s.p. zmieniany przez art. 9 ustawy przepisami wprowadzające).

Wymogi dla stanowiska sędziego pokoju określa art. 18 ustawy, który przewiduje m.in. wymóg ukończenia wyższych studiów prawniczych, wykonywanie czynności wymagających wiedzy prawniczej bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej, stosowaniem lub tworzeniem prawa

12 Uzasadnienie projektu ustawy, s. 17.

13 Zob. druk sejmowy nr 1760, Sejm IX kadencji.

14 Zob. druk sejmowy nr 1761, Sejm IX kadencji.

przez co najmniej 3 lata. Osoba taka nie ukończyła 70 lat, nie pełniła służby zawodowej, nie pracowała lub nie była współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa wymienionych w art. 5 ustawy o IPN. Z kolei art. 19 § 2 ustawy określa przesłanki negatywne dla powołania na stanowisko sędziego pokoju, wymieniając m.in. status funkcjonariusza publicznego, pełnienie stanowiska sędziego pokoju przez okres co najmniej 4 lat, wykonywanie zawodu adwokata, radcy prawnego, doradcy podatkowego, doradcy restrukturyzacyjnego lub rzecznika patentowego. W procesie wyborów sędziego pokoju uczestniczy również KRS, która rozpoznaje kandydatury wyłonione w wyborach (art. 20 ustawy). KRS prowadzi Listę Kandydatów na Sędziego Pokoju, na którą w drodze uchwały postanawia wpisać kandydata lub odmówić jego wpisania (art. 45j ustawy o KRS). KRS ma przedstawiać również Prezydentowi wnioski o powołanie danej osoby na sędziego pokoju (art. 44c ustawy o KRS). Wybory sędziów pokoju mają odbywać się na zasadach określonych w Kodeksie wyborczym, a wybory zarządzać ma Prezydent nie później niż na 4 miesiące przed upływem kadencji sądów pokoju (art. 493b § 1 Kodeksu wyborczego). Zgłoszenia kandydata na sędziego pokoju dokonuje komitet wyborczy w liczbie co najmniej 15 obywateli, przedstawiający co najmniej 100 podpisów obywateli mających prawo wybierania sędziów pokoju (art. 90a § 1 i 2 Kodeksu wyborczego).

Projekt przewiduje także, że sędzia pokoju może pełnić obowiązki tylko przez jedną kadencję (art. 23 § 3 ustawy), chyba że przejął mandat w trakcie kadencji sądu pokoju, w której to sytuacji może być powołany na drugą kadencję (art. 23 § 4 ustawy). Projekt przewiduje również, że wynagrodzenie sędziego pokoju odpowiada sposobowi ustalania wynagrodzenia asesora sądowego (art. 33 ustawy).

Właściwość sądów pokoju została określona poprzez dokonanie odpowiednich zmian w ustawach proceduralnych na mocy przepisów wprowadzających. W tym miejscu przedstawione zostaną podstawowe zagadnienia dotyczące przepisów właściwych kodeksów. W myśl nowo dodanego art. 17¹ k.p.c. do właściwości sądów pokoju należą sprawy z zakresu zawezwania do próby ugodowej, o alimenty, naruszenie posiadania oraz rozpoznawane w postępowaniu uproszczonym – jeżeli przepis szczególnie tak stanowi. Zakres zatem kognicji sądów cywilnych został określony wąsko, choć po ostatnich zmianach w postępowaniu cywilnym wzmocnieniu uległ zakres spraw rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym. Art. 367 § 2 k.p.c. przewidywać ma, że apelację od wyroku sądu pokoju rozpoznaje sąd rejonowy.

Oznacza to, że sąd rejonowy orzekał będzie jako sąd drugiej instancji. W zakresie postępowania karnego sąd pokoju właściwy ma być w enumeratywnie określonych kategoriach przestępstw wymienionych w art. 24a § 1 k.p.k., tj. o przestępstwa z art. 178a, 178b, 180a, 193, 208, 209, 257, 260, 261, 270 § 2a, 274, 275 § 1, 276 i 277 k.k. oraz 278 § 1, 279 § 1 w zw. z art. 283, 284, 285, 286 § 3, 288 § 1 i 2, 289 § 1, 290 i 291 – jeżeli wartość mienia będącego przedmiotem przestępstwa albo wyrządzonej szkody nie przekracza 10 000 zł. W przypadku gdy w toku postępowania ustalona zostanie wartość szkody nieprzekraczająca 15 000 zł właściwy do rozpoznania pozostaje sąd pokoju, a dopiero w razie przekroczenia tej kwoty sąd pokoju winien przekazać sprawę sądowi rejonowemu (art. 24a § 2 i 3 k.p.k.). Ponadto art. 24a § 5 k.p.k. przewiduje, że sprawa nie podlega rozpoznaniu przez sąd pokoju w wielu przypadkach, m.in. gdy zachowanie sprawcy realizuje również znamię czynu, który nie podlega rozpoznaniu przez sąd wojskowy, czyn popełniony został w warunkach z art. 64 k.k. lub art. 65 k.k., sprawa podlega rozpoznaniu przez sąd wojskowy czy też zachodzi konieczność przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego. W zakresie postępowania wykroczeniowego projekt przewiduje, że wszystkie sprawy o wykroczenia podlegają rozpoznaniu przez sąd pokoju (projektowany art. 9 § 1 k.p.w.). Przesłanki negatywne dla rozpoznania spraw przez sąd pokoju określa art. 9a § 1 k.p.w., wymieniając m.in. dopuszczenie dowodu z opinii biegłego czy pozbawienie wolności obwinionego, choćby w innej sprawie.

3. Aspekty międzynarodowe

W każdym z przedstawionych powyżej projektów zawarto odwołanie do rozwiązań obowiązujących w zakresie wymiaru sprawiedliwości innych państw. W projekcie PSL wskazano, że „sądy pokoju występują w wielu państwach europejskich posiadających często długoletnią tradycję demokratyczną. Do krajów tych należą m.in. Wielka Brytania, Belgia, Szwajcaria, Włochy, Luksemburg czy Malta”¹⁵. W uzasadnieniu rozwinięto dalej, że w Szwajcarii w postępowaniu cywilnym obowiązkowe jest skierowanie sprawy do postępowania pojednawczego, w Belgii

15 Uzasadnienie projektu, s. 15.

sąd pokoju istnieje w każdym kantonie sądowym, a sędziów pokoju mianuje król na wniosek Ministra Sprawiedliwości, we Włoszech zaś sądy pokoju rozpoznają sprawy cywilne i karne mniejszej wagi¹⁶. Szerokie odniesienie do ustawodawstwa innych państw prezentuje także uzasadnienie prezydenckiego projektu ustawy o sądach pokoju. W uzasadnieniu wskazano, że w Wielkiej Brytanii „sędziowie pokoju są właściwi do orzekania w sprawach karnych mniejszej wagi, mając możliwość nakładania kary grzywny, skazywania na prace na rzecz lokalnych społeczności lub nawet skazywania na pozbawienie wolności do 6 miesięcy”¹⁷. Szeroko sądownictwo pokoju funkcjonuje w Stanach Zjednoczonych, gdzie jednak ma ono zróżnicowany charakter w zależności od stanu¹⁸. Przyznać należy, że kwerenda dokonana w uzasadnieniu powyższych projektów zasługuje na aprobatę. W rzeczy samej w ustawodawstwie niektórych państw europejskich funkcjonują instytucje zbliżone do rozwiązań proponowanych w tych projektach. Trzeba jednak mieć na względzie, że system anglosaski cechuje się wyraźnymi odmiennościami w stosunku do systemu prawa kontynentalnego. Współcześnie zatem w Europie sądy pokoju funkcjonują jako sądy najniższej instancji i w części krajów (Portugali, Hiszpanii i niektórych kantonach Szwajcarii) spod ich jurysdykcji wyłączone są sprawy karne¹⁹. We Włoszech na gruncie zmian z 2000 r. rozszerzono kognicję sądów pokoju (*giudi di pace*) na niektóre mniej poważne przestępstwa w sprawach ściganych na wniosek pokrzywdzonego, co miało także związek z rozszerzeniem możliwości przeprowadzania mediacji w sprawach karnych. W Luksemburgu zaś funkcjonują tzw. sądy policyjne (*tribunaux de police*), właściwe w sprawach wykroczeń²⁰. Sądy pokoju działają również w Rosji, gdzie są elementem sądownictwa powszechnego²¹. W przypadku Portugalii sądy pokoju pozostają poza sądownictwem powszechnym, jednak mają swoje uregulowanie w konstytucji²².

Istotne w tym zakresie są również wskazania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka rozpatrującego skargi dotyczące naruszenia art. 6 ust. 1

16 Zob. uzasadnienie projektu, s. 17.

17 *Ibidem*, s. 4.

18 Zob. *ibidem*, s. 5–6.

19 Zob. K. Girdwoyń, *Udział sędziów niezawodowych w rozstrzyganiu spraw karnych. Perspektywa prawnoporównawcza*, Warszawa 2021, s. 34.

20 Zob. *ibidem*, s. 34–35.

21 Zob. A. Pogłódek, *Instytucja sędziego pokoju w Federacji Rosyjskiej* [w:] *Instytucja sędziego pokoju w wybranych państwach europejskich*, red. A. Pogłódek, Warszawa 2010, s. 64.

22 Zob. M. Osuchowska, *Sądy pokoju w portugalskim systemie sądownictwa* [w:] *Instytucja sędziego pokoju...*, s. 131–132.

Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności²³ dotyczącego sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą. ETPC w składzie Wielkiej Izby wskazał, że „w odniesieniu do braku kwalifikacji prawnych członków składu sędziowskiego, Trybunał wskazuje, iż udział sędziów niezawodowych w składzie sądu nie jest, jako taki, sprzeczny z art. 6 Konwencji: zasady wypracowane w orzecznictwie Trybunału w odniesieniu do niezawisłości i bezstronności winny być stosowane zarówno do sędziów niezawodowych, jak i do sędziów zawodowych”²⁴. Również w sprawie *Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii* zawarto stwierdzenie, że „im wyżej sąd jest położony w hierarchii sądowniczej, tym bardziej wymagające powinny być obowiązujące kryteria. Dalej oczywiste jest, iż sędziowie niezawodowi powinni podlegać innym kryteriom selekcji, zwłaszcza w odniesieniu do kompetencji technicznych. Zdaniem Trybunału, taka selekcja merytoryczna nie tylko zapewnia techniczną zdolność organu sądowego w zakresie wymiaru sprawiedliwości jako «sądu», lecz jest również niezmiernie istotna dla zapewnienia publicznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości oraz służy jako uboczna gwarancja niezawisłości osobistej sędziów”²⁵. Sprawa ta dotyczyła obsady Sądu Apelacyjnego i zakwestionowania dochowania procedury krajowej w wyborze sędziego.

4. Kontekst historyczny

W uzasadnieniu projektu Lewicy z kolei wskazano, że „w polskim porządku prawnym sądy pokoju i sędziowie pokoju nie są przy tym rozwiązaniem zupełnie nowym. W Polsce występują pewne tradycje sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez organy niezłożone z sędziów, w tym także – pod nazwą sędziego (sądu) pokoju. Sędziowie pokoju działali w latach 1919–1928 na obszarze byłego zaboru pruskiego i zaboru rosyjskiego. W latach 1929–1938 instytucja ta była przewidziana przez obowiązujące przepisy prawa, ale

23 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

24 Wyr. ETPC z dnia 16 grudnia 2003 r., (48843/99, Lex nr 100301).

25 Wyr. ETPC z dnia 1 grudnia 2020 r., (26374/18, Lex nr 3087749).

w praktyce sędziów pokoju nie powołano. W latach 1990–2001 działały w Polsce kolegia do spraw wykroczeń jako niesądowe organy sprawujące wymiar sprawiedliwości (w latach 1950–1989 jako szczególnego rodzaju organy administracji publicznej)”²⁶. Również w projekcie prezydenckim zawarto odniesienie do regulacji obowiązujących w XX-leciu międzywojennym, wskazując na to, że „jeszcze w okresie Drugiej Rzeczypospolitej (do 1938 r.), do której «najlepszych tradycji» nie tylko nawiązuje wprost ustrojodawca w tekście Preambuły Konstytucji, ale i okresu, w którym należy upatrywać korzeni wielu współczesnych rozwiązań prawno-ustrojowych [...], instytucja sądownictwa lub sędziów pokoju również występowała, mając nawet umocowanie konstytucyjne”²⁷.

Zgodnie z art. 76 Konstytucji z 1921 r.²⁸ „sędziów mianuje Prezydent Rzeczypospolitej, o ile ustawa nie zawiera innego postanowienia, jednakże sędziowie pokoju z reguły wybierani są przez ludność. Urząd sędziowski może objąć tylko osoba, odpowiadająca warunkom, przez prawo wymaganym”. Zgodnie z art. 1 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.²⁹ wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych sprawują sądy powszechne: sądy grodzkie oraz sędziowie pokoju, sądy okręgowe, sądy apelacyjne i Sąd Najwyższy. Zgodnie z art. 189 § 1 tej ustawy sędziego pokoju i jego zastępcę wybierają mieszkańcy danego okręgu na 5 lat. Art. 190 z kolei przewidywał, że sędzią pokoju może być ten, kto posiada obywatelstwo polskie, korzysta w pełni z praw cywilnych i obywatelskich, mieszka przynajmniej od roku w danym okręgu, jest nieskazitelnego charakteru, ukończył 30 lat życia, włada językiem polskim w słowie i piśmie oraz otrzymał wykształcenie przynajmniej w zakresie sześciu klas państwowej szkoły średniej. Co ciekawe, art. 208 ustawy przewidywał, że sędzia pokoju pełni obowiązki bezpłatnie; mógł on otrzymać jedynie zwrot utraconego wynagrodzenia. Kodeks postępowania karnego z 1928 r.³⁰ nie przewidywał jednak właściwości sądów

26 Uzasadnienie projektu, s. 12.

27 *Ibidem*, s. 1.

28 Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267).

29 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1928 r. Nr 12, poz. 93).

30 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1928 r. Nr 33, poz. 313).

pokoju w sprawach karnych³¹. Właściwość taką przewidywał Kodeks postępowania cywilnego³² w art. 11, który stanowił, że „z pośród spraw, należących do właściwości sądów grodzkich, sędzia pokoju rozpoznaje sprawy majątkowe między osobami mającymi zamieszkanie lub siedzibę w jego okręgu, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przenosi trzystu złotych, z wyjątkiem spraw: 1) w których wartość nie wpływa na właściwość sądu; 2) z weksli, czeków, akcyj, obligacyj, listów zastawnych, dowodów składowych i tym podobnych papierów wartościowych; 3) o prawa rzeczowe na nieruchomościach i prawa do nieruchomości” [pisownia oryginalna – J.K.]. Konstytucja z 1935 r.³³ nie przewidywała wprost funkcjonowania sądów pokoju. Jednak instytucję sądów pokoju zniesiono dopiero w 1938 r. na mocy ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju³⁴. Jednak na mocy dekretu PKWN z 1944 r.³⁵ w postępowaniu karnym przywrócono sądy przysięgłych. Zgodnie z art. 1 dekretu do sprawowania obowiązków przysięgłego powołuje się osoby płci obojga, które: a) posiadają obywatelstwo polskie i korzystają w pełni z praw cywilnych i obywatelskich; b) w dniu 1 stycznia tego roku, w którym ukła-

31 Zamiast sądów pokoju w postępowaniu karnym do 1938 r. funkcjonowały sądy przysięgłych. Zgodnie z art. 214 u.s.p. z 1928 r. do sprawowania obowiązków przysięgłego powołuje się osoby płci męskiej, które:

- a) posiadają obywatelstwo polskie i korzystają w pełni z praw cywilnych i obywatelskich;
- b) w dniu 1 stycznia tego roku, w którym układa się listę pierwotną, ukończyły nie mniej niż 30 lat i nie więcej niż 70 lat życia;
- c) w dniu 1 stycznia tego roku, w którym układa się listę pierwotną, mieszkają przynajmniej od 2 lat na obszarze danej gminy;
- d) rozumieją po polsku;
- e) umieją czytać i pisać.

Zgodnie z art. 20 k.p.k. z 1932 r. sąd okręgowy z udziałem przysięgłych, jako sąd przysięgłych, rozpoznaje sprawy:

- a) o przestępstwa, za które ustawa przepisuje karę śmierci lub bezterminowego pozbawienia wolności;
- b) o przestępstwa, za które najniższy ustawowy wymiar kary wynosi 10 lat pozbawienia wolności;
- c) o przestępstwa, które ustawa pociąga za polityczne.

Postępowanie przed sądem przysięgłych określał dział II k.p.k.

32 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1930 r. Nr 83, poz. 651).

33 Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227).

34 Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz. U. z 1938 r. Nr 24, poz. 213).

35 Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 października 1944 r. o powołaniu i ukonstytuowaniu ławy przysięgłych (Dz. U. z 1944 r. Nr 9, poz. 47).

da się listę pierwotną, ukończyły nie mniej niż 21 lat; c) umieją czytać i pisać po polsku. Sądy przysięgłych miały funkcjonować w dotychczasowym trybie na podstawie przepisów k.p.k. z 1928 r., które zostały przywrócone do mocy³⁶. Ponownie jednak instytucja ta została uchylona w 1949 r.³⁷

W nowszej historii polskiego wymiaru sprawiedliwości pozasądową instytucją rozstrzygającą w wykroczeniach były kolegia do spraw wykroczeń. Zgodnie z art. 1 ustawy o kolegiach ds. wykroczeń³⁸ kolegia do spraw wykroczeń orzekały w sprawach wykroczenia, chyba że przepis szczególny powierza orzekanie w takich sprawach innemu organowi. Zgodnie z art. 7 § 1 tej ustawy na członków kolegium wybierało się osoby, które: 1) mają obywatelstwo polskie i korzystają z pełni praw publicznych; 2) mają dobrą opinię obywatelską; 3) ukończyły 24 lata; 4) wyraziły zgodę na kandydowanie. Wszystkie więc wykroczenia rozpoznawane były co do zasady przez kolegia ds. wykroczeń, które orzekały zarówno w pierwszej, jak i w drugiej instancji. Jedynie w razie ukarania karą aresztu lub ograniczenia wolności można było żądać skierowania sprawy do sądu (art. 86 k.p.w. z 1971 r.³⁹). Funkcjonowanie kolegiów zostało jednak przekreślone wraz z wprowadzeniem Konstytucji z 1997 r., która w art. 237 ust. 1 stanowi, że w okresie 4 lat od dnia wejścia w życie Konstytucji w sprawach o wykroczenia orzekają kolegia do spraw wykroczeń przy sądach rejonowych, przy czym o karze aresztu orzeka sąd. Efektem tego było wprowadzenie w 2001 r. nowego Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, który przekazał rozpoznawanie wszystkich wykroczeń do sądu rejonowego, a na mocy przepisów wprowadzających zniesiono funkcjonowanie kolegiów⁴⁰. Piotr Tuleja wskazuje, że „odpowiedzialność za wykroczenia stała się po wejściu w życie Konstytucji szeroko rozumianą odpowiedzialnością karną według art. 42 ust. 1 Konstytucji. Tym samym sprawy rozpatrywane przez kolegia stały się sprawami rozpatrywanymi przez sądy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konsty-

36 Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 15 sierpnia 1944 r. o wprowadzeniu Sądów Przysięgłych (Dz. U. z 1944 r. Nr 2, poz. 7).

37 Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1949 r. Nr 32, poz. 237).

38 Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 118).

39 Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 116).

40 Ustawa dnia 24 sierpnia 2001 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2001 r. Nr 106, poz. 1149).

tucji. Ze względu na konieczność dostosowania struktury i zakresu kompetencji sądów do rozpatrywania spraw o wykroczenia wydłużony został okres, w którym sprawy o wykroczenia pozostawały poza kognicją sądów. Biorąc pod uwagę aspekt gwarancyjny, ustrojodawca wraz z wejściem w życie Konstytucji wyłączył możliwość orzekania przez kolegia kar aresztu oraz poddał ich orzeczenia kontroli sądu. Wyłączenie to miało charakter przejściowy, do czasu likwidacji kolegiów. Z komentowanego przepisu wyprowadza się zakaz powierzenia organom pozasądowym rozpatrywania spraw wykroczeniowych⁴¹.

5. Kwestia asesury sądowej

Niezwykle istotna dla omawianego zagadnienia jest kwestia konstytucyjności asesury sądowej w kształcie do 2009 r. i w kształcie obecnym. Otóż do 5 maja 2009 r. art. 2 § 3 u.s.p. przewidywał, że zadania, o których mowa w § 1 i 2, mogą wykonywać asesory sądowi, w zakresie udzielonego im upoważnienia. Na mocy nowelizacji z 2009 r.⁴² przepis ten został jednak uchylony. Było to skutkiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 2007 r.⁴³, w którym stwierdzono, że „najważniejszym jednak argumentem przemawiającym za niezgodnością z Konstytucją powierzenia asesorowi wykonywania czynności sędziowskich jest dopuszczalność jego odwołania i to również w okresie tzw. wotum. Nawet jeżeli przyjąć konstytucyjną dopuszczalność instytucji tymczasowego powierzenia mu pełnienia tych czynności w określonych przez ustawę granicach rzeczowych i czasowych, to elementarny wymiar zasady niezawisłości, od której nie można również w tym wypadku odstąpić, wymaga, aby wówczas, asesor mógł być odwołany ze stanowiska wyłącznie w takich wypadkach jak sędziowie albo nawet tylko w niektórych z nich. Obowiązująca regulacja nie zawiera po pierwsze zastrzeżenia, iż zwolnienie asesora (przynajmniej takiego, któremu powierzono pełnienie czynności sędziowskich) możliwe jest tylko na zasadzie wyjątku od reguły. Po drugie, w ustawie nie ma dokładnie określonych okoliczności faktycznych

41 P. Tuleja [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 676.

42 Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 217).

43 Wyr. TK z dnia 24 października 2007 r., (SK 7/06, OTK-A 2007/9/108, Lex nr 322157).

stanowiących uzasadnienie odwołania z funkcji. Po trzecie, o zwolnieniu decyduje nie sąd, ale Minister Sprawiedliwości. To znaczy, że niezależnie od tego, czy zwolnienie z funkcji asesora podlega kontroli sądowej, nie są spełnione istotne warunki niezależności od organów pozasądowych wynikające z art. 180 ust. 1 Konstytucji [...]. Całokształt tych rozwiązań (mechanizm wytworzony przez przepisy regulujące w rozważanym zakresie status asesora) rodzi wątpliwości co do możliwości zachowania przez asesora wewnętrznej niezawisłości. Jest to bowiem na pewno bodziec do zachowań konformistycznych, chociażby w postaci dostosowywania swoich działań do poglądów wyrażanych przez członków kolegium, a w każdym razie niezajmowania stanowiska przeciwnego i niewyrażania go w swoich orzeczeniach”. Z drugiej jednak strony TK wyraźnie wskazał, że „Konstytucja nie zawiera wprost przepisu, który powierzałby sprawowanie wymiaru sprawiedliwości wyłącznie sędziom lub stwierdzał *expressis verbis*, że sądy są obsadzone wyłącznie przez sędziów w konstytucyjnym rozumieniu tego słowa [...]. Twierdzić wreszcie można, że Konstytucja z założenia nie reguluje całościowo problematyki funkcjonowania władzy sądowniczej. Ustawodawca w myśl art. 176 Konstytucji ma obowiązek określić ustrój sądów, oczywiście nie naruszając norm Konstytucji, ale może tę regulację uzupełnić albo dokonać jej konkretyzacji [...]. Powierzenie wykonywania władzy sądowej osobom o statusie zbliżonym do sędziów, z zapewnieniem im formalnie cechy niezawisłości w orzekaniu, nie stanowi wprost naruszenia konstytucyjnego statusu sędziego ani zasady niezawisłości w jej materialnym rozumieniu”. TK dalej stwierdził także, że „jako wprost przewidziany wyjątek wskazany jest jedynie udział obywateli na zasadach określonych w ustawie. Konstytucja nie wyklucza całkowicie wprowadzania dalszych wyjątków od wymienionej zasady, polegających na powierzeniu sprawowania wymiaru sprawiedliwości osobom, których status prawny nawiązuje tylko do konstytucyjnej pozycji sędziego. Odstępstwa takie są jednak dopuszczalne, jeżeli zostaną spełnione łącznie dwa warunki. Po pierwsze, wyjątki muszą być uzasadnione konstytucyjnie legitymowanym celem i mieścić się w granicach realizacji tego celu. Instytucja powierzenia pełnienia czynności sędziowskich osobom niebędącym sędziami służyć powinna przede wszystkim lepszej realizacji podmiotowego prawa określonego w art. 45 Konstytucji. Po drugie, muszą być spełnione wszystkie istotne «materialnie» warunki, od których uzależniona jest bezstronność, niezawisłość i niezależność sądu. Inaczej mówiąc, niezależnie od nazwy stanowiska służbowego status osoby, której powierzono pełnienie czynności sędziowskich, musi odpowiadać wzorowi niezawisłości, wynikającemu z konstytucyjnych przepisów dotyczących statusu sędziego”.

Mając na względzie powyższe warunki, asesura sądowa powróciła do polskiego wymiaru sprawiedliwości w 2015 r.⁴⁴ i po nowelizacji z 2017 r.⁴⁵ funkcjonuje do dziś. W obecnym stanie prawnym „ustawodawca zagwarantował asesorom status niezawisłości i niezależności od innych organów na równi z sędziami. Różnica między stanem sprzed 4 marca 2009 r. (data uchylecia art. 135 § 1 u.s.p.) jest na tyle diametralna, że wyrok TK uległ dezaktualizacji [...]. De lege lata asesor sądowy w sprawowaniu swojego urzędu jest niezawisły i podlega tylko Konstytucji RP oraz ustawom. W obecnym kształcie spełnione są warunki wynikające z wyroku TK, a mianowicie uzasadniony konstytucyjnie cel i zagwarantowanie materialnych przesłanek niezawisłości i niezależności asesora. Celem tym jest wzmocnienie kadr sądownictwa przez osoby, które odbyły aplikację sędziowską i złożyły egzamin sędziowski, co ma służyć zapewnieniu stronom prawa do sądu i rozstrzygnięciu sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki”⁴⁶.

6. Ocena zgodności z Konstytucją proponowanych inicjatyw ustawodawczych dotyczących sądów pokoju

Na tle proponowanych zmian rodzi się oczywiste pytanie o zgodność tych projektów z Konstytucją. Z przywołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, jak również z orzecznictwa ETPC, wynika, że nie jest wykluczone *per se*, iż wymiar sprawiedliwości mogą spełniać osoby niebędące sędziami zawodowymi. Formalnie asesory sądowi nie są też sędziami, jednak ich sytuacja jest nieco odmienna od proponowanej instytucji sędziego pokoju z uwagi na odbytą aplikację sędziowską i zdanie egzaminu sędziowskiego. Co do zasady, poza projektem PSL, od kandydatów na sędziego pokoju wymaga się jedynie ukończenia studiów prawniczych. Niemniej jednak w świetle Konstytucji możliwość oddania władzy sędziowskiej w ręce również innych osób niż asesory sądowi jest dopuszczalna. Jak wskazano

44 Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 1224).

45 Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r. poz. 1139).

46 J. Kluza, *Uprawnienie do orzekania przez asesorów sądowych w sprawach karnych. Uwagi na tle postanowienia Sądu Najwyższego z 26 maja 2020 r.*, I KZP 14/19, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1, s. 184–185.

wyżej, zagwarantowane jednak muszą być pewne warunki, a mianowicie wyjątek od sędziowskiego sprawowania wymiaru sprawiedliwości musi być uzasadniony konstytucyjnie legitymowanym celem i mieścić się w granicach realizacji tego celu. Muszą również zostać zagwarantowane materialne warunki dotyczące bezstronności, niezawisłości i niezależności sądu.

Odnosząc powyższe do poszczególnych projektów, należy wskazać, że najwięcej wątpliwości budzi projekt przedstawiony przez PSL – przede wszystkim możliwość ponownego ubiegania się o stanowisko sędziego pokoju, co stwarza uzasadnione zastrzeżenia co do niezależności sędziego pokoju, którego orzeczenia mogą być podyktowane chęcią reelekcji. W tym zakresie sytuacja ta jest podobna do zarzutu podnoszonego w 2007 r. wobec asesorów sądowych. Jaskrawo sprzeczne z Konstytucją jest rozwiązanie przewidujące automatyczne przeniesienie na stanowisko sędziowskie po zakończonej kadencji sędziego pokoju. Z całą stanowczością należy stwierdzić, że Konstytucja wyklucza automatyzm w powołaniu na stanowisko sędziowskie z pominięciem procedury przed KRS i Prezydentem. Ponadto projekt PSL nie przewiduje żadnych gwarancji materialnych dla sędziego pokoju. Inaczej kwestia przedstawia się w projekcie Lewicy, który wprost zakłada, że czynności z zakresu nadzoru administracyjnego nie mogą wkraczać w dziedzinę, w której sędziowie pokoju są niezawisli. Projekt ten gwarantuje również nieusuwalność sędziego pokoju, niezawisłość w sprawowaniu urzędu oraz immunitet. Wątpliwości budzi jednak procedura opiniowania działalności orzeczniczej sędziego pokoju, która w razie trzykrotnej negatywnej oceny powoduje niemożność ubiegania się o kolejną kadencję (projektowany art. 133c § 6 ustawy). Powyższe jednoznacznie może wpływać na wewnętrzną niezawisłość sędziego pokoju i przez to budzi uzasadnione wątpliwości co do zgodności tego rozwiązania z Konstytucją. Jako w pełni sprzeczny z Konstytucją należy określić sposób wyboru sędziów pokoju, których stosunek służbowy ma być nawiązany z chwilą wyboru i którzy składają ślubowanie przed prezesem sądu rejonowego – a więc w całej procedurze nie przewidziano udziału KRS i Prezydenta. Odnosząc się do tego projektu ustawy, Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego wskazała, że wątpliwości budzą procedura mianowania sędziów pokoju i ich wybór przez zgromadzenie ogólne sędziów sądu rejonowego oraz brak udziału KRS i Prezydenta w procesie ich wyboru⁴⁷.

⁴⁷ Zob. uwagi Sądu Najwyższego do poselskiego projektu ustawy o sądach pokoju (druk sejmowy nr 1763, Sejm IX kadencji, wraz z autopoprawką w druku 1763A), BSA II.021.26.2021, s. 6–7.

Najbardziej kompleksowy jest zdecydowanie projekt prezydencki, który gwarantuje sędziom pokoju niezawisłość i wskazuje, że podlegają oni tylko Konstytucji oraz ustawom. Wiele przepisów tego projektu jest zresztą wzorowanych na przepisach dotyczących sędziów. Ponadto projekt przewiduje udział w procesie powołania sędziów pokoju KRS, która może uznać, że kandydat nie spełnia przesłanek do kandydowania. Co do zasady, projekt zakłada także niemożliwość ubiegania się o kolejną kadencję, co ma służyć wyeliminowaniu sytuacji, w których sędzia pokoju kierowałby się pozaorzecznymi względami przy sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Sąd Najwyższy w opinii do tego projektu stwierdził, że „konstytucyjnie legitymowanym celem, leżącym u podstaw wprowadzenia instytucji sędziego pokoju ma być odciążenie profesjonalnego wymiaru sprawiedliwości od spraw małej wagi oraz przybliżenie wymiaru sprawiedliwości do społeczności lokalnych, a także odformalizowanie i przyspieszenie procedur sądowych w sprawach drobnych”⁴⁸, co w ocenie SN może zostać uznane za słuszne. Odnosząc się do właściwości sądów pokoju, SN uznaje, że ze względu na ich charakter kwestia ta nie budzi wątpliwości. Oceny tej do końca nie można podzielić, a to z uwagi na możliwość wymierzenia przez sąd pokoju kary pozbawienia wolności do 3 miesięcy, która podlegałaby kontroli odwoławczej tylko na poziomie sądu rejonowego. Z drugiej strony sąd w składzie asesora sądowego, który również podlega kontroli instancyjnej tylko jeden raz (na poziomie sądu okręgowego), może wymierzyć karę pozbawienia wolności w pełnym jej zakresie. Również w ustawodawstwie włoskim od wyroków sądów pokoju właściwych w sprawach drobnych przestępstw przysługuje jedynie apelacja do sądu wyższego rzędu⁴⁹. W doktrynie wyrażane jest także stanowisko, że „sądownictwo sędziów pokoju niesie z sobą wiele zalet. Wśród nich pierwszorzędne znaczenie należy z pewnością przypisać szybkości postępowania prowadzonego przez sędziów pokoju”⁵⁰, a także że „zwiększa ono zaufanie obywateli do wymiaru sprawiedliwości”⁵¹. Z analizy Kamila Kapicy wynika, że funkcjonowanie sądów pokoju nie może prowadzić do ustanowienia

48 Uwagi Sądu Najwyższego do przedstawionego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projektu ustawy o sądach pokoju (druk sejmowy nr 1760, Sejm IX kadencji), BSA II.021.27.2021, s. 6.

49 Zob. Z. Mierzejewski, *Zasada instancyjności oraz postępowanie odwoławcze we włoskiej procedurze karnej*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 3, s. 100.

50 P. Kruszyński, J. Kil, J. Placek, *Sędzia pokoju i jego rola w rozwiązywaniu problemów polskiego wymiaru sprawiedliwości* [w:] *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości*, red. R. Piotrowski, Warszawa 2021, s. 336.

51 *Ibidem*, s. 337.

nowego rodzaju sądów⁵². W tym zakresie przedstawione propozycje są zgodne z tym postulatem, gdyż przewidują, że sądy pokoju mają stanowić element sądownictwa powszechnego. Z art. 175 ust. 1 Konstytucji nie wynika wszak, jaką strukturę mają mieć sądy powszechne, dlatego dookreślenie w prawie o ustroju sądów powszechnych, że sąd pokoju stanowić ma najniższy element sądownictwa powszechnego, nie jest sprzeczne z tym przepisem. Tak też trafnie stwierdzają Romuald Kmiecik i Zbigniew R. Kmiecik, wskazując, że „możliwość zgodnego z Konstytucją RP utworzenia sądów pokoju bez konieczności jej zmiany istnieje, choć zapewne – podobnie jak w okresie II Rzeczypospolitej – jedynie w strukturze sądów powszechnych. Utworzone jako odrębny pion sądownictwa sądy pokoju wymagałyby zmiany Konstytucji”⁵³. Nadmienić należy, że również w przypadku Włoch nie przewidziano w konstytucji wprost instytucji sędziego pokoju, a tamtejsza ustawa zasadnicza przewiduje przepis podobny do polskiego art. 182 Konstytucji mówiącego, że formy bezpośrednio udziału społeczeństwa w wymiarze sprawiedliwości określa ustawa⁵⁴.

Paweł Wiliński i Paweł Karlik wskazują, że „Konstytucja, pozostawiając kwestię regulacji sposobu udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w ustawie, pozostawia ustawodawcy znaczny zakres swobody. Dotyczy ona bowiem zarówno określenia sposobu realizacji tego udziału, jego zakresu, jak też samego usytuowania i wreszcie konstrukcji instytucji obywatelskiej. Oznacza to, że to ustawodawca może rozstrzygnąć, czy sposobem realizacji będzie instytucja przedstawicielstwa obywatelskiego, która uczestniczy w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości obok sędziego, tworząc w istocie mieszane składy orzekające. Na tym m.in. założeniu oparta jest instytucja ławnika. Ustawodawca może jednak przewidzieć także samodzielność działania obywatelskiego przedstawiciela w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, co zazwyczaj jest dopuszczalne w wielu systemach prawnych na najniższym

52 Zob. K. Kapica, *Sędziowie pokoju w świetle Konstytucji RP i rozwiązań państw europejskich – analiza proponowanych koncepcji* [w:] *Udział obywateli...*, s. 365.

53 R. Kmiecik, Z.R. Kmiecik, *Sądy pokoju – anachronizm czy krok ku demokratyzacji wymiaru sprawiedliwości?*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 7–8, s. 110.

54 Zob. K. Kapica, *op. cit.*, s. 366. Art. 102 ust. 3 Konstytucji Włoch stanowi, że „La legge regola i casi e le forme della partecipazione diretta del popolo all'amministrazione della giustizia” co w tłumaczeniu oznacza, że „ustawa reguluje przypadki i formy bezpośredniego udziału ludzi w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości”. Tekst Konstytucji Włoch dostępny jest na stronie: <https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-iv/sezione-i/articolo-102> (dostęp: 18 lipca 2022 r.).

szczeblu systemu sądowego rozstrzygania, np. tzw. sędziowie pokoju⁵⁵. Autorzy ci wskazują także, że „oceniany z perspektywy czasu bilans działania kolegiów wydaje się być pozytywny, zaś skutki obciążenia sądów karnych po 2001 r. ogromną liczbą drobnych i zasadniczo nieskomplikowanych spraw, w których najczęściej zbędna jest wykwalifikowana wiedza prawnicza, są jednoznacznie negatywne. Powraca zatem pytanie o możliwość powrotu do form zbliżonych do kolegiów ds. wykroczeń, których organizacyjne powiązanie z sądami, a nie z Ministrem Sprawiedliwości, uproszczona procedura orzekania, wskazany precyzyjnie zakres przedmiotowy spraw oraz pełna sądowa kontrola orzeczeń mogłyby eliminować zagrożenia wadliwego działania, ale za to wzmocnić wymiar sprawiedliwości, odciążając go od spraw, którymi nie zawsze powinien się zajmować⁵⁶. Również Maciej Pisz wskazuje, „że na polskiego ustawodawcę został nałożony w art. 182 Konstytucji RP pozytywny obowiązek przyjęcia regulacji ustawowej regulującej udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości⁵⁷. Przekazanie więc na ręce sądów pokoju orzekania w sprawach drobniejszych postulat ten by zrealizowało.

Odnosząc się do sposobu wyborów sędziów pokoju w drodze wyborów bezpośrednich, warto zauważyć, że samo w sobie nie narusza to przepisów Konstytucji. Zagwarantowany jest bowiem udział w całej procedurze KRS i Prezydenta. KRS, według projekt prezydenckiego, ma wyznaczać zespół do oceny kandydatury na sędziego pokoju (projektowany art. 45d ust. 4 ustawy o KRS) i może podjąć decyzję o odmowie wpisu na listę kandydatów w razie stwierdzenia, że nie spełnia on przesłanek ustawowych (projektowany art. 45j pkt 2 ustawy o KRS). Sędziowie pokoju w państwach europejskich wybierani są również w drodze wyborów bezpośrednich (Włochy⁵⁸) lub w sposób pośredni przez zgromadzenia lokalne (niektóre kantony w Szwajcarii⁵⁹).

55 P. Karlik, P. Wiliński [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. L. Bosek, M. Safjan, Warszawa 2016, s. 1016.

56 *Ibidem*, s. 1076.

57 M. Pisz, *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako jedna z gwarancji funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w polskim prawie konstytucyjnym*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2022, nr 55, s. 276.

58 Zob. K. Jachimowicz, *Instytucja sędziego pokoju we Włoszech. Status prawny, tryb wyboru i uprawnienia* [w:] *Instytucja sędziego pokoju...*, s. 155.

59 Zob. E. Tuora-Schwierskott, *Status prawny sędziego pokoju w Szwajcarii* [w:] *Instytucja sędziego pokoju...*, s. 146.

7. Zakończenie

Podsumowując zatem powyższe rozważania, należy wskazać, że instytucja sędziów pokoju jest godna rozważania. W orzecznictwie ETPC wyraźnie akcentuje się dopuszczalność rozstrzygnięcia sprawy przez osobę niebędącą zawodowym sędzią. Taką możliwość dopuścił również TK, na kanwie czego do polskiego wymiaru sprawiedliwości na powrót, po istotnych zmianach, wprowadzona została asesura sądowa. Sytuacja asesorów sądowych jest zbliżona do koncepcji sędziego pokoju, który również ma nie być sędzią zawodowym. Jednak w przypadku asesorów sądowych wymagania dla pełnienia stanowiska są wyższe. Nie zmienia to faktu, że na gruncie Konstytucji istnieje możliwość wprowadzenia do sądownictwa powszechnego instytucji w postaci sędziego pokoju przy zapewnieniu konstytucyjnych gwarancji niezawisłości i niezależności. Rozwiązania proponowane w projekcie prezydenckim gwarantują przede wszystkim nieusuwalność sędziego pokoju i wyposażają go w niezbędne atrybuty niezawisłości. W procedurze powołania zapewniony jest przy tym udział KRS i Prezydenta. Zagwarantowano również prawo do kontroli instancyjnej orzeczeń sądów pokoju. Należy więc wyrazić stanowisko, że wprowadzenie sądów pokoju jako elementu sądów powszechnych można pogodzić z przepisami Konstytucji, a konsekwencją tego będzie z całą pewnością odciążenie sądów powszechnych od spraw o mniejszej doniosłości społecznej.

Jan Kluzza

Bibliografia

Literatura

FUNDACJA COURT WATCH, B. PILITOWSKI, *Jak zwiększyć udział obywateli w polskim wymiarze sprawiedliwości?*, Warszawa 2020.

GIRDWOYŃ K., *Udział sędziów niezawodowych w rozstrzygnięciu spraw karny. Perspektywa prawnoporównawcza*, Warszawa 2021.

JACHIMOWICZ K., *Instytucja sędziego pokoju we Włoszech. Status prawny, tryb wyboru i uprawnienia* [w:] *Instytucja sędziego pokoju w wybranych państwach europejskich*, red. A. Pogódek, Warszawa 2010.

- KAPICA K., *Sędziowie pokoju w świetle Konstytucji RP i rozwiązań państw europejskich – analiza proponowanych koncepcji* [w:] *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości*, red. R. Piotrowski, Warszawa 2021.
- KARLIK P., WILIŃSKI P. [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. L. Bosek, M. Safjan, Warszawa 2016.
- KLUZA J., *Uprawnienie do orzekania przez asesorów sądowych w sprawach karnych. Uwagi na tle postanowienia Sądu Najwyższego z 26 maja 2020 r.*, I KZP 14/19, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1.
- KMIECIK R., KMIECIK Z.R., *Sądy pokoju – anachronizm czy krok ku demokratyzacji wymiaru sprawiedliwości?*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 7–8.
- KRUSZYŃSKI P., KIL J., PLACEK J., *Sędzia pokoju i jego rola w rozwiązywaniu problemów polskiego wymiaru sprawiedliwości* [w:] *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości*, red. R. Piotrowski, Warszawa 2021.
- MIERZEJEWSKI Z., *Zasada instancyjności oraz postępowanie odwoławcze we włoskiej procedurze karnej*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 3.
- OSUCHOWSKA M., *Sądy pokoju w portugalskim systemie sądownictwa* [w:] *Instytucja sędziego pokoju w wybranych państwach europejskich*, red. A. Pogłódek, Warszawa 2010.
- PISZ M., *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako jedna z gwarancji funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w polskim prawie konstytucyjnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2022, nr 55.
- POGŁÓDEK A., *Instytucja sędziego pokoju w Federacji Rosyjskiej* [w:] *Instytucja sędziego pokoju w wybranych państwach europejskich*, red. A. Pogłódek, Warszawa 2010.
- TULEJA P. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019.
- TUORA-SCHWIERSKOTT E., *Status prawny sędziego pokoju w Szwajcarii* [w:] *Instytucja sędziego pokoju w wybranych państwach europejskich*, red. A. Pogłódek, Warszawa 2010.

Akty prawne i materiały legislacyjne

- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 15 sierpnia 1944 r. o wprowadzeniu Sądów Przysięgłych (Dz. U. z 1944 r. Nr 2, poz. 7).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 października 1944 r. o powoływaniu i ukonstytuowaniu ławy przysięgłych (Dz. U. z 1944 r. Nr 9, poz. 47).
- Druk sejmowy nr 1760, Sejm IX kadencji.
- Druk sejmowy nr 1761, Sejm IX kadencji.
- Druk sejmowy nr 1762, Sejm IX kadencji.
- Druk sejmowy nr 1763, Sejm IX kadencji.

- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1928 r. Nr 33, poz. 313).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz. U. z 1930 r. Nr 83, poz. 651).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1928 r. Nr 12, poz. 93).
- Ustawa dnia 24 sierpnia 2001 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2001 r. Nr 106, poz. 1149).
- Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227).
- Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 1224).
- Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r. poz. 1139).
- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 116).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń (Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 118).
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 217).
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 217).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 1949 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1949 r. Nr 32, poz. 237).
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz. U. z 1938 r. Nr 24, poz. 213).
- Uwagi Sądu Najwyższego do poselskiego projektu ustawy o sądach pokoju (druk sejmowy nr 1763, Sejm IX kadencji, wraz z autopoprawką w druku 1763A), BSA II.021.26.2021.
- Uwagi Sądu Najwyższego do przedstawionego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projektu ustawy o sądach pokoju (druk sejmowy nr 1760, Sejm IX kadencji), BSA II.021.27.2021.

Orzecznictwo

Wyr. ETPC z dnia 1 grudnia 2020 r., (26374/18, Lex nr 3087749).

Wyr. ETPC z dnia 16 grudnia 2003 r., (48843/99, Lex nr 100301).

Wyr. TK z dnia 24 października 2007 r., (SK 7/06, OTK-A 2007/9/108, Lex nr 322157).

Źródła internetowe

Tekst Konstytucji Włoch dostępny na stronie: <https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-iv/sezione-i/articolo-102> (dostęp: 18 lipca 2022 r.).

SUMMARY

Possibility of introducing the institution of courts of the peace in the light of the presented draft laws about the courts of the peace

In recent years in the political debate were formulated postulates concerning the introduction of the Polish legal order of the institutions of the courts of the peace. The implementation of this is three draft laws about the courts of the peace submitted to the Sejm. The article presents the main assumptions of these projects and attempts to evaluate them in their current form. Of all the three projects, the project presented by the President of the Republic of Poland is the most comprehensive. The solutions contained in it are worth undertaking further work on them. The very institution of justice of the peace is justified in the Polish legal tradition and is also present in the legislation of some European countries. The presented proposal is in line with the Constitution of the Republic of Poland, as it establishes the court of the peace as an element of the common judiciary and guarantees the independence and independence of the courts of the peace.

Jan Kluza, assessor at the District Court in Kielce, graduate of doctoral studies at the Department of Criminal Procedure at the Faculty of Law and Administration of the Jagiellonian University. Author of publications in the field of criminal law, criminal and constitutional proceedings, including in: „Prosecutor’s Office and the Law”, „Legal Papers”, „Legal, Economic and Sociological Movement”, „Review of Constitutional Law”, „New Codification of Criminal Law”; ORCID: 0000-0002-0929-6093.